ISSN 2078-6107. Вісник Львівського університету. Серія історична. 2014. Випуск 50. С. 139–157
Visnyk of the Lviv University. Series History. 2014. Issue. 50. P. 139–157

УДК 94:378.014.3(477.83-25) 1919/1939

МЕДІЄВІСТИКА ЯК ОСНОВНА КОМПОНЕНТА ІСТОРИЧНИХ СТУДІЙ КАФЕДРИ ЗАГАЛЬНОЇ ІСТОРІЇ СЕРЕДНІХ ВІКІВ ТА ІНСТИТУТУ ДОПОМІЖНИХ ІСТОРИЧНИХ НАУК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ (1919–1939)

Павло ЮРЕЙКО
Львівський національний університет імені Івана Франка,
навчально-методична лабораторія історичного факультету
вул. Університетська 1, Львів 79000, Україна

Проаналізовано наукові студії в галузі історичної медієвістики, які проводили працівники кафедри загальної історії середніх віків та Інституту допоміжних історичних наук на філософському (гуманітарному) факультеті Львівського університету в міжвоєнний період. З'ясовано, що чільне місце в діяльності підрозділів займало дослідження історії міст, їхньої матеріальної та духовної культури. Провідним фахівцем у цій царині був професор Ян Птасьнік, який зумів сформувати свою історичну школу. Саме Я. Птасьніку та його учням судилось піднести розвиток львівської міжвоєнної медієвістики на якісно новий рівень. Наступник Я. Птасьніка – Теофіль Еміль Модельський зробив суттєвий внесок у розвиток історичної регіоналістики, топоніміки, ономастики та сфрагістики.

Ключові слова: Львівський університет, історична медієвістика, кафедра загальної історії середніх віків, Інститут допоміжних історичних наук, наукова школа, середньовічна епоха.

Одним із центральних пунктів реформування історичних студій на філософському факультеті Львівського університету після Першої світової війни стала комплектація медієвістичних кафедр. На засіданні ради філософського факультету 10 липня 1919 р. вирішено ліквідувати кафедру австрійської історії, вакантну після відставки Людвіка Фінкеля і, відповідно до поділу історії на три історичні етапи (стародавня, середніх віків і нового часу), відкрити кафедру загальної історії середніх віків. При цьому рада факультету наголошувала на тому, що претендент на цю посаду у своїх лекціях і практичних заняттях повинен зосередитись не на вивченні історії Польщі в контексті загальної історії, а на висвітленні загальноісторичного процесу. Перевага надавалась молодим польським ученим, які ще не посідали університетських кафедр[1].

Влітку 1919 р. професор Станіслав Закшевський запропонував призначити на кафедру загальної історії середніх віків як надзвичайного професора приват-доцента Ягеллонського університету Яна Домбровського[2]. На підставі реферату історичної комісії рада професорів філософського факультету звернулась до

[1] Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 26, оп. 5, спр. 602, арк. 9–10.
[2] ДАЛО, ф 26, оп. 7, спр. 766, арк. 97.

© *Юрейко П., 2014*

Міністерства віровизнань і публічної освіти Польщі (далі – Міністерство) з проханням про призначення Я. Домбровського професором вище згаданої кафедри та керівником семінару загальної історії середніх віків з 1 жовтня 1919 р. Це призначення Начальник держави Юзеф Пілсудський підписав 16 серпня 1919 р.[3]

Однак, професор Я. Домбровський не викладав у Львівському університеті жодного дня. 4 липня 1919 р. у Варшаві відбулось урочисте зібрання делегатів польських вищих шкіл з нагоди відновлення Віленського університету. З огляду на літні канікули вирішено без погодження з радами факультетів інших польських університетів запросити у Віленський університет кращі наукові кадри. Подібну пропозицію отримав та прийняв професор Я. Домбровський. Між ним, радою професорів філософського факультету Львівського університету та Міністерством розпочалось тривале листування[4]. Я. Домбровський просив раду надати йому для читання лекцій у Віленському університеті річну відпустку, а у випадку незгоди погоджувався на відставку[5]. 23 жовтня 1919 р. рада філософського факультету Львівського університету одноголосно вирішила не погоджуватись на відпустку Я. Домбровського. Своє рішення вона мотивувала інтересами львівських студентів. Відзначали зокрема, що діючих професорів є тільки два і вони не можуть задовольнити навіть обмежені потреби навчання. Професор С. Закшевський змушений викладати повністю історію Польщі і читав у той час лекційний курс, присв'ячений Яґеллонській епосі, а в наступному семестрі планував характеризувати епоху Вазів. Професор Адам Шельонґовський викладав суспільно-економічні аспекти історії нового часу. Оскільки молодь, що вивчала історію, репрезентувала усі університетські покоління (від початківців, до тих, хто перебував на етапі докторату), назріла нагальна потреба у викладанні загальної історії середніх віків разом з допоміжними науками, як найбільш стислого розділу історичних наук[6].

4 листопада 1919 р. професор С. Закшевський запропонував прийняти відставку Я. Домбровського і представив висновок історичної комісії про необхідність призначення знаного краківського медієвіста Яна Птасьніка професором загальної історії середніх віків та керівником Інституту допоміжних історичних наук. До моменту призначення Я. Птасьніка тимчасове керівництво історичним семінаром, який колись очолювали професори Л. Фінкель та Броніслав Дембінський, вирішено довірити професору А. Шельонґовському[7]. Таким чином, рада факультету фактично відмовилась від відкриття окремої кафедри допоміжних історичних наук, погодившись розширити тематику їх викладання на кафедрі загальної історії середніх віків. Така увага до допоміжних

[3] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 602, арк. 6, 20.
[4] Там само. Арк. 15, 16, 18–19, 22, 31–32.
[5] ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 775, арк. 26.
[6] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 602, арк. 32.
[7] ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 775, арк. 27.

історичних дисциплін пояснюється, передусім, бажанням професора С. Закшевського відновити у Львівському університеті ліквідовану 1824 р. окрему кафедру допоміжних історичних наук (він, разом з титулярним професором Владиславом Семковичем, викладав дипломатику та палеографію у довоєнний період, а в перші повоєнні роки цей обов'язок перейшов виключно до С. Закшевського)[8]. З огляду на те, що Міністерство не дало згоди на відновлення окремої кафедри допоміжних історичних наук, історична комісія запропонувала доручити професору, котрий викладатиме історію середніх віків, ще й обов'язок читання лекцій та проведення семінарів з палеографії, дипломатики та інших допоміжних історичних дисциплін[9].

Переговори про переведення Я. Птасьніка до Львова у жовтні 1919 р. провадив особисто декан факультету С. Закшевський. Міністерство дало офіційну згоду на призначення Я. Птасьніка надзвичайним професором загальної історії середніх віків та допоміжних історичних наук у Львівському університеті 19 грудня 1919 р. (призначення вважалося дійсним з 2 грудня 1919 р.)[10]. У відання професора Я. Птасьніка перейшов семінар загальної історії середніх віків та Інститут допоміжних історичних наук[11]. 25 березня 1925 р. його призначено звичайним професором загальної історії середніх віків та допоміжних історичних наук[12].

Наукові студії Я. Птасьніка в царині медієвістики охоплюють період з кінця X ст. до завершення старопольської епохи (1795 р.). Учений вивчав практично всі сфери історії матеріального і духовного життя польського народу. Порівняно з іншими тогочасними напрацюваннями істориків, науковий доробок Я. Птасьніка вражає своєю ґрунтовністю[13]. Він досліджував міста та міщанство, правові та суспільно-демографічні відносини, проблему іноземних впливів на розвиток Польщі, розвиток торгівлі та промисловості, друкарську справу, соціальне, релігійне, мистецьке та духовне життя[14].

---

[8] *Semkowicz W.* Nauki pomocnicze historii / Władysław Semkowicz // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1936. R. 51. Zesz. 1–2. S. 236.

[9] *Лаврецький Р.* Реформування структури навчально-наукових підрозділів відділення "Історія" філософського факультету Львівського університету в 1918–1921 рр. / Роман Лаврецький // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. Львів, 2000. Вип. 3. С. 116.

[10] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1566, арк. 86; оп. 7, спр. 793, арк. 119.

[11] Там само. Арк. 9.

[12] Там само. Арк. 65.

[13] *Charewiczowa Ł.* Bibliografia prac Jana Ptaśnika / Łucja Charewiczowa // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1930. T. 1. Zesz. 1. S. 1–9.

[14] Докладніше див.: *Serejski M. H.* Historycy o historii 1918–1939 / Marjan Henryk Serejski. Warszawa, 1966; *Kolbuszewska J.* Jan Ptaśnik (1876–1930) / Jolanta Kolbuszewska // Złota księga historiografii lwowskiej XIX i XX wieku / Pod red. J. Maternickiego przy współpracy L. Zaszkilniaka. Rzeszów, 2007. S. 467–482; *Юрейко П.* Ян Птасьнік та його медієвістичні студії / Павло Юрейко // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. Львів, 2009. Вип. 10. С. 85–96.

Перші роботи Я. Птасьніка присвячені університетському життю середньовічного Кракова[15]. В них він дослідив спосіб утримання і навчання студентів, їхній національний склад, простежив подальшу кар'єру, описав святкове і буденне вбрання, звичаї та суперечки, а також проаналізував студентське світосприйняття та світобачення. Учений висвітлив головні проблеми тогочасного навчального процесу Ягеллонського університету. Зокрема, він критикував роботу ректора Валентія Фонтани, а також професорів математики, фізики та астрології. Їхніми прорахунками в роботі Я. Птасьнік пояснив занепад університету в першій половині XVI ст. та полишення заможними студентами цього навчального закладу[16].

Однією з найбільш грунтовних наукових робіт Я. Птасьніка є дослідження життя краківських династій Бонерів і Турзонів[17]. Учений докладно дослідив долю кожного члена цих родин, починаючи від засновника Яна Бонера, який прибув з Ладнау до Кракова в 1483 р. Вчений висвітлив політичну та економічну роль згаданої династії в житті країни, проаналізував відносини родини з королівським двором та шляхтою[18].

Важливу частину наукового доробку Я. Птасьніка складають його праці з історії взаємин Польщі з Апостольською Столицею в період правління династії П'ястів. Загалом ці відносини Я. Птасьнік характеризував неоднозначно. З однієї сторони він відзначав їхню безперечну користь для Польської держави, а з іншої доводив, що вивезення значних грошових сум з Польщі (на користь Риму) негативно вплинуло на економіку країни[19].

У львівський період наукові зацікавлення Я. Птасьніка в сфері медієвістики отримали більш завершену форму. Саме в той час опубліковано найгрунтовніші праці вченого про міста та міщанство, друкарську справу, становище італійців на польських землях та культуру Польщі, які стали підсумком його наукової діяльності[20]. На думку професора Жешувського університету Єжи

[15] *Ptaśnik J.* Obrazki z życia żaków krakowskich w XV–XVI wieku / Jan Ptaśnik. Kraków, 1900; *Ptaśnik J.* Z doli i niedoli Wszechnicy Jagellońskiej. Kalendarz Krakowski Józefa Czecha na 1907 / Jan Ptaśnik. Kraków, 1907. S 56–60; *Ptaśnik J.* Życie żaków krakowskich / Jan Ptaśnik. Lwów, [b. r.].

[16] *Kaczmarczyk K.* Studja nad dziejami miast polskich / Kazimierz Kaczmarczyk // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1930. R. 44. T. 1. Zesz. 1. S. 48.

[17] *Ptaśnik J.* Bonerowie / Jan Ptaśnik // Rocznik Krakowski. Kraków, 1905. T. 7. S. 1–134; *Ptaśnik J.* Rodzina Turzonów w Polsce i jej stosunki z Fuggerami / Jan Ptaśnik // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1924. T. 1. Zesz. 2. S. 16–49.

[18] Ibid.

[19] Monumenta Poloniae Vaticana. Acta camerae apostolicae. 1207–1344. Cracovie, 1913. T. 1. Vol. I. S. 498–499.

[20] *Юрейко П.* Ян Птасьнік та його медієвістичні студії / Павло Юрейко // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка. Збірник наукових праць. Львів, 2009. Вип. 10. С. 85–96.

Матерніцького, "у першому двадцятиріччі XX ст. Я. Птасьнік був одним з небагатьох польських істориків, що проводили дослідження матеріальної культури"[21].

Урбаністика була улюбленим предметом дослідження Я. Птасьніка від самого початку його наукової кар'єри. Вчений докладно описав вигляд польських середньовічних міст, зокрема Кракова, підготував опис головних міських споруд. Окрім того, він проаналізував систему функціонування громадського життя та міське законодавство, вертикаль міського управління, організацію суду, судові процеси тощо[22].

Одним з аспектів наукової спадщини дослідника була історія краківського купецтва в XIV–XVI ст. У своїх працях Я. Птасьнік подав відомості про середньовічних краківських купців, зокрема проаналізував торговельну діяльність купецьких родів Вєжинок і Моржтинів та купців, які приїхали з-за кордону. До сфери його досліджень увійшли купці із Швейцарії, Баварії, Чехії, Австрії, Угорщини, Італії, Франції, Фландрії, Шотландії та інших країн[23]. Окремо автор охарактеризував специфіку отримання міських прав представниками купецьких родин у кінці XV – на початку XVI ст. Проте його напрацювання у цій сфері є досить фрагментарними, а подекуди незавершеними[24].

Цікавими та суперечливими є студії Я. Птасьніка з історії книгодрукування на польських теренах. Учений дослідив розвиток польської книги у XV–XVI ст., широко окреслив друкарську справу, діяльність книгарень та виробництво паперу. Я. Птасьнік поставив собі за мету на основі наявних архівних матеріалів систематизувати історію польського друкарства[25].

Першим книгодрукарем на території Польщі Я. Птасьнік називав Швайпольта Фіоля, який 1483 р. в Кракові заснував свою друкарню. Учений дослідив виникнення друкарні, власне процес книгодрукування, джерела його фінансування. Відзначив благодійну роль родини Турзонів, які опікувались Ш. Фіолем до кінця його життя[26]. Я. Птасьнік також дослідив видавничу діяльність Яна Галлера, Флоріана Унглера, династії Шарфенберґів та Зібенайхерів, братів Малецьких, Станіслава Мурмеліуса, Лазара Янучовського, Станіслава Сєнніка та ін.

---

[21] *Maternicki J.* Historiografia polska XX wieku. Lata 1900–1918 / Jerzy Maternicki. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1982. Cz. 1. S. 161.

[22] *Ptaśnik J.* Miasta w Polsce / Jan Ptaśnik. Lwów, 1922. S. 34–165; *Ptaśnik J.* Miasta i mieszczaństwo w dawnej Polsce / Jan Ptaśnik. Kraków, 1934. S. 18–312.

[23] *Ptaśnik J.* Dzieje handlu i kupiectwa w Krakowie / Jan Ptaśnik. Kraków, 1911. S. 2–24

[24] *Kaczmarczyk K.* Studja nad dziejami miast polskich / Kazimierz Kaczmarczyk // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1930. R. 44. T. 1. Zesz. 1. S. 56, 60.

[25] *Wojciechowska M.* Dzieje książki / M. Wojciechowska // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1930. R. 44. T. 1. Zesz. 1. S. 70.

[26] *Ptaśnik J.* Drukarze i księgarze krakowscy XV i XVI w. / Jan Ptaśnik. Lwów, 1922. S. 17–25.

Важливим елементом інтелектуального поступу, нерозривно пов'язаним з книгодрукуванням, було виробництво паперу. Я. Птасьнік проаналізував паперове виробництво в Польщі у XVI ст. Організатором паперової промисловості дослідник називав Фридерика Жилінґа, який на початку XVI ст. у Кракові організував першу папірню. Вчений охарактеризував діяльність Галлеровських та Шарфенберґових папірень, описав діяльність папірні в Мегіле та паперових фабрик біля Кракова. Він відзначав, що тогочасна паперова промисловість значно випереджала потреби друкарської справи. На підтвердження цієї тези, Я. Птасьнік наводив середньорічну цифру виробництва паперу в Польщі у XVI ст., яка становила близько 200 тис. риз, тоді як друкарській справі було потрібно лише 100–120 тис. риз. Очевидно, що значна частка виробленого паперу йшла на експорт[27].

Як дотичну до попередньої теми, Я. Птасьнік розглянув початки картографування у Кракові. Хоча ці студії вченого не отримали завершеної форми, він уперше відкрив польській науці імена найзначніших середньовічних картографів, серед них Ґануса з Болеслава, Павла Чіпсера, Миколая Заблонки, Миколая Заґоровського та ін.[28]

Підсумовуючи книгознавчі студії Я. Птасьніка, потрібно наголосити, що учений не оминув помилок. Зокрема, він відзначав, що першість у книговидавничій справі в Польщі у XVI ст. належала Кракову, який постачав свою продукцію на всі терени Речі Посполитої та за кордон. Іншим потужним центром книговидавничої діяльності була Познань, яка до першої половини XVI ст. цілком залежала від двох потужних книговидавничих центрів – Кракова та Ляйпціґа. Лише у другій половині XVII ст. Познань із своєю книжковою продукцією вийшла на польський ринок. Львів, якщо мова йде про польсько-латинську книжку, за твердженням Я. Птасьніка, цілком тонув у впливах Кракова, а в самостійне русло ввійшов лише в середині XVI ст.[29] Відносно цих припущень щодо Львова, з Я. Птасьніком можна дискутувати. Навіть, якщо залишити в стороні проблему існування друкарні Степана Дропана у 1460 р.[30], немає жодних сумнівів стосовно налагодження у Львові в другій половині XVI ст. кириличного книгодрукування у дещо інших традиціях, ніж краківські[31].

Знакове місце в науковій спадщині Я. Птасьніка займала історія мистецтва. У цій галузі він мав методичну підготовку, здобуту ще у студентські роки у школі малярства та скульптури Мар'яна Соколовського[32]. Одним з

---

[27] *Wojciechowska M.* Dzieje książki. S. 72.

[28] *Ptaśnik J.* Drukarze i księgarze krakowscy ... S. 127, 129–131.

[29] *Wojciechowska M.* Dzieje książki. S. 73.

[30] *Мацюк О.* Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова / Орест Мацюк // Початки українського друкарства. Львів, 2000. С. 25–46.

[31] *Ісаєвич Я.* Українське книговидання. Витоки. Розвиток. Проблеми / Ярослав Ісаєвич. Львів, 2002. С. 104–117

[32] *Dobrowolski K.* Badania z zakresu historji kultury / Kazimierz Dobrowolski // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1930. R. 44. T. 1. Zesz. 1. S. 66–67.

найвидатніших митців XV ст. вчений називав скульптора Віта Ствоша. Також Я. Птасьнік дослідив долі багатьох митців – від сина Віта Ствоша Станіслава до Петра Дурінка і його сина Станіслава[33]. Учений відзначав, що значна частина краківських митців у XV ст. були польського походження. Поза тим, було багато приїжджих, зокрема італійців, які залишили свій слід в історії польської культури.

Студії з церковної історії Я. Птасьнік розпочав в останні роки свого життя. Проаналізував розвиток міських церковних інституцій у Польщі, писав про дива та реліквії, порушував питання світогляду тогочасної людини, вивчав вбрання та обряди духовенства. Вчений прагнув показати церковну систему управління та її недоліки, висвітлив ставлення Католицької Церкви до дохристиянських вірувань, алхімії, астрології тощо[34].

Практично всі наукові праці Я. Птасьніка побудовані на ґрунтовному архівному матеріалі. Вченому притаманна скрупульозність та об'єктивність в опрацюванні джерел та літератури, дослідження зберігають своє наукове значення. Пізніші польські історики, торкаючись проблем, порушених Я. Птасьніком, лише поглибили їх, у багатьох питаннях продовжуючи напрями, започатковані ученим[35].

Після смерті Я. Птасьніка, упродовж 1930–1939 рр. кафедру загальної історії середніх віків очолював Т. Е. Модельський. Його наукові студії, головним чином, зосереджувались на історії раннього середньовіччя. Більшість праць учений присвятив історії східноєвропейських країн X–XVI ст. Праці Т. Е. Модельського базуються на ґрунтовному архівному матеріалі, відзначаються новизною, об'єктивністю та критичністю, що принесло йому славу знавця середньовічних джерел, термінології, топоніміки, ономастики тощо[36].

Відомою науковою розвідкою Т. Е. Модельського в галузі історичної медієвістики є його докторська робота "Король Ґебалім в листі Хасдая"[37]. Ця праця, за твердженням Мар'яна Гайсіґа, написана на скрупульозному аналізі арабських і староєврейських джерел, і є одним з небагатьох тогочасних

[33] *Ptaśnik J.* Dwie kwestje z dziejów kultury artystycznej Krakowa / Jan Ptaśnik. Lwów, 1930. S. 2–10.

[34] *Ptaśnik J.* Kultura wieków średnich: Życie religijne i społeczne / Jan Ptaśnik. Warszawa, 1959. S. 7–24, 32–108, 119–341.

[35] *Gieysztor A.* Ośrodki i peryferie kultury umysłowej w Europie XII wieku / Aleksander Gieysztor // Studia Źródłoznawcze. Warszawa, 1976. R. 20. S. 10–18; *Gieysztor A.* Społeczeństwo Warszawy w śrerdnioweczu i w dawnej Rzeczypospolitej / Aleksander Gieysztor // Społeczeństwo Warszawy w rozwoju historycznym. Warszawa, 1977. S. 1–26; *Puzdur J.* Rola cywilizacyjna kamienia w Polsce średniowiecznej / J. Puzdur // Kultura średniowieczna i staropolska. Warszawa, 1991. S. 55–66; *Samsonowicz H.* W sprawie początków patryrycjatu miast poskich / Henryk Samsonowicz // Kultura średniowieczna i staropolska. Warszawa, 1991. S. 565–572.

[36] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1276, арк. 1; Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі – Архів ЛНУ ім. І. Франка), ф. Р-119, оп. 1, спр. 126, арк. 1–2; *Haisig M.* Modelski Teofil Emil (16.XI.1881 – 5.III.1967) / Marjan Haisig // Kwartalnik Historyczny. Warszawa, 1968. R. 81. S. 257–260.

[37] *Modelski T. E.* Król Gebalim w liście Chasdaja / Teofil Emil Modelski. Lwów, 1910.

досліджень з цієї проблематики[38]. У ній Т. Е. Модельський здійснив спробу завершити дискусію, яка точилася впродовж XIX ст. між французькими, німецькими, австрійськими, угорськими та польськими істориками стосовно листа Хасдая (повне ім'я Абу Юсуф бен Іцхак бен Єзра ібн Шафрут; 915–970)[39] – вченого, лікаря, дипломата Кордовського халіфа Абд ар Рахмана III (929–961), якого він відправив у зворотну дорогу з німецьким посольством Оттона I в Кордову у 956 р. (Оттон I, ймовірно, відправив посольство через постійні напади піренейських піратів на прибережні території його держави). Це питання і надалі залишається відкритим, слугує приводом до численних дискусій. Усе ж, більшість сучасних науковців схильні дотримуватися думки, що з посольством Оттона I були також слов'янські посли, тільки невідомо, якого правителя[40]. У своєму листі Хасдай називав його "Ґебалім". За відомостями Т. Е. Модельського, жодне арабське чи староєврейське джерело, до листа Хасдая і після нього, не вживало цього слова. До виходу характеризованої праці найпоширенішою були версії, що під ім'ям "Ґебалім" закодовані імена чеського правителя Болеслава або польського Мєшка I, які правили в цей час у Східній Європі, і Хасдай міг адресувати цього листа саме їм.

Т. Е. Модельський стверджував, що під ім'ям "Ґебалім" Хасдай мав на увазі німецького правителя Оттона I Великого (912–963), і саме йому був адресований цей лист[41]. На думку вченого, це виглядало логічно, адже лист відправлено саме з імператорським посольством, і це було одним із аргументів на користь цієї версії. Але чому Хасдай називає Оттона "Ґебалім", якщо лист адресований Оттону, Т. Е. Модельський пояснити не зміг. Питання і на даний момент залишається відкритим, існує близько десяти гіпотез стосовно того, що під собою приховує ім'я чи термін "Ґебалім"[42]. Сучасною історичною наукою з'ясовано, що Т. Е. Модельський помилявся, і під ім'ям "Ґебалім" не може фігурувати Оттон I. Найпоширенішою на даний час залишається гіпотеза бельгійсько-французьких учених Еміля Кармолі та Зеліґа Касселя (т. зв. теорія Кармолі-Касселя), які стверджували, що під терміном "Ґебалім" Хасдай мав на увазі горян, а сама назва "Ґебалім" у перекладі з івриту означає "гора". А ось хто були ці горяни (карпатські слов'яни чи хорвати), наразі невідомо.

---

[38] *Haisig M.* Modelski Teofil Emil... S. 259.

[39] Хасдай ибн Шафрут // Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Хасдай_ибн_Шафрут [3.02.2014].

[40] *Хаскин А. В.* Хасдай ибн Шапрут. Объяснение // Сост.: А. Гаркавин. Москва, 2005. Режим доступу: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/X/Garkavi1/frameobjas3.htm [3.02.2014].

[41] *Modelski T. E.* Król Gebalim w liście Chasdaja. S. 110.

[42] *Хаскин А. В.* Хасдай ибн Шапрут... Режим доступу: http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Russ/X/Garkavi1/frameobjas3.htm [3.02.2014]

Крім центральної проблеми, у своїй докторській роботі Т. Е. Модельський висвітлив духовне життя євреїв в Іспанії X ст., провів топонімічні паралелі назв європейських країн, регіонів, гір, рік, дослідив етимологію імен європейських правителів, проаналізував вплив біблійних термінів на тогочасну етнографічну термінологію, спробував пояснити термін "слов'яни" в арабських і староєврейських джерелах, окреслив географічні межі їхнього розселення тощо[43].

Значних успіхів Т. Е. Модельський досяг у дослідженні історичної регіоналістики, історичної географії, ономастики і термінології. Сам учений пояснював вибір цього напряму практично повною відсутністю нових розробок, плутаниною і перекручуванням фактів тогочасними істориками щодо назв і термінів, згаданих у середньовічних джерелах[44].

Одним з аспектів медієвістичних студій Т. Е. Модельського були його дослідження візантійських джерел середини X ст. На цій основі учений намагався нівелювати неточності, які виникли внаслідок їхнього невірного прочитання і трактування. У своїй праці "З середньовічної ономастики і термінології" учений дослідив три візантійські джерела: "Велика Моравія", "Велика чи Біла Хорватії", "Біла Сербія", подав їхній історіографічний огляд, виправив помилки польських і німецьких істориків, окреслив географічні кордони територій, які згадано у цих джерелах, проаналізував терміни, вжиті Константином VII Багрянородним (в силу його історіобачення) щодо осіб і територій[45].

Одним із предметів наукового зацікавлення Т. Е. Модельського були студії з історії польсько-українського пограниччя. Важливо, що автор при дослідженні цього питання пішов іншим шляхом, аніж більшість його польських колег. Учений зазначав, що польські історики присвятили сотні праць цій проблематиці, зокрема пошуку аргументів, які б підтвердили етнічну приналежність Червенської землі до польських етнічних територій. Натомість, практично повністю були відсутні історіографічні дослідження польських істориків, які б аналізували студії українських колег щодо питання етнографії польсько-руських кордонів[46]. Проаналізувавши праці на цю проблему Дениса Зубрицького, Якова Головацького, Михайла Грушевського, Євгена Барвінського та інших, Т. Е. Модельський зробив висновок, що з частиною їхніх тверджень можна погодитись. Проте, на його думку, через надмірний патріотизм ці вчені трактують історичні факти однобічно, їхні аргументи виглядають непереконливо. Подекуди,

[43] *Modelski T. E.* Król Gebalim w liście Chasdaja. S. 5–8, 28–33, 38–64, 78–99.

[44] *Modelski T. E.* Z onomastyki i terminologji średniowiecznej / Teofil Emil Modelski // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1920. R. 34. S. 1.

[45] Ibid. S. 12–14.

[46] *Modelski T. E.* Sprawa pogranicza polsko-ruskiego w badaniach ruskich / Teofil Emil Modelski // IV Zjazd historyków polskich w Poznaniu. [b. r.], [b. m.]. Osobna odbitka. Sekcja 2. S. 1–2.

за твердженням Т. Е. Модельського, у працях цих авторів західний кордон української етнічної території сягає Кракова, що не може відповідати дійсності[47].

Т. Е. Модельський займався також вивченням середньовічного права. Цей напрям роботи не отримав завершеного вигляду, був лише допоміжним елементом при висвітленні права прикордонних територій Польщі. Дослідник зазначав, що їхнє правове становище у XIV–XVI ст. сформувалося переважно на основі німецького колонізаційного права з домішками польського звичаєвого права. Останнє поступово витіснялося з правового обігу держави указами, привілеями, постановами та іншими нормативними документами, і на кінець XVI ст. було практично повністю нівельоване[48].

Таким чином, медієвістичні студії Т. Е. Модельського мають специфічний термінологічно-синтезуючий та аналітичний характер. Подекуди вражає глибина джерелознавчих знань ученого, особливо його блискуче уміння трактувати середньовічні назви та терміни. Не можна оминути увагою й помилок, які з тих чи інших причин подекуди допускав дослідник. Особливо це стосується праць ученого щодо висвітлення польсько-руського кордону та етнічної приналежності Червенської землі.

Знаним польським істориком першої половини XX ст., працівником кафедри загальної історії середніх віків був Зиґмунт Войцеховський (1900–1955). Упродовж 1921–1925 рр. він працював у Львівському університеті на семінарі допоміжних історичних наук[49]. Під керівництвом Я. Птасьніка та Освальда Бальцера (останній був науковим керівником З. Войцеховського), формувалися наукові уподобання молодого асистента кафедри. Саме у Я. Птасьніка З. Войцеховський запозичив блискуче вміння "німецького зразка" в опрацюванні джерел та літератури, скрупульозність та об'єктивність, які були притаманні йому впродовж життя[50].

Наукові інтереси З. Войцеховського охоплювали значне коло проблем. Учений торкався як загальних тем середньовічної історії (наприклад, зародження та розвитку Давньопольської держави, її політичного та правового устрою, еволюції польського суспільства), так і окремих історичних аспектів (зокрема, подав історичні нариси правління Мєшка I та Сигізмунда I Старого). Важливо, що у своїх працях учений намагався простежити причинно-наслідкові зв'язки тих чи інших історичних процесів, давав їм свою оригінальну оцінку, що інколи викликало гостру полеміку в тогочасному історичному середовищі. Така полеміка, наприклад, виникла після публікації 1924 р. дисертаційної роботи

[47] *Modelski T. E.* Sprawa pogranicza polsko-ruskiego... S. 6, 10, 12.

[48] *Modelski T. E.* Prawo kreskie w państwie muszyńskiem Lubowelskiem / Teofil Emil Modelski. [b. r.], [b. m.]. Osobna odbitka. S. 5.

[49] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 286, арк. 1.

[50] *Grabski A. F.* Zygmunt Wojciechowski i historia macierzystych ziem Polski / A. F. Grabski // Wojciechowski Z. Zygmunt Stary (1506–1548). Warszawa, 1979. S. 11–12.

З. Войцеховського "Територіальні аспекти міської організації в Польщі під час правління династії П'ястів"[51]. Причиною дискусії став перегляд концепції міського управління С. Закшевського, до якої З. Войцеховський вніс суттєві корективи[52].

У своїх працях "Польща над Віслою та Одрою у X ст."[53] та "Мєшко I і піднесення Польської держави"[54] З. Войцеховський подав оцінку історичних фактів та подій X ст. Автор відкидав норманську теорію ґенези польського суспільства, проте зазначав, що нормани, як і германці, відіграли значну роль у формуванні польської народу[55]. Особливу увагу він присвятив історичній постаті Мєшка I, Поморським подіям 963 і 967 рр., питанню християнізації Польщі, охарактеризував Краківську та Сілезьку землі у X – на початку XI ст.

Як дослідник правової історії середньовічної Польщі, З. Войцеховський сформувався під впливом О. Бальцера. У 1924 р. він опублікував праці "Дослідження з організації польської держави за П'ястів"[56] та "До питання про управління Польщею за Владислава Локетка"[57]. У них автор фрагментарно висвітлив розвиток польського суспільства у X–XIV ст., політичну та правову організацію держави, відзначив її швидкий прогрес та успішну адаптацію у середньовічній Європі.

У 1925 р. З. Войцеховський переїхав працювати до Познанського університету, де отримав посаду заступника професора кафедри історії польського права. На той час там тільки розпочались ґрунтовні дослідження у галузі історії польського права, значний внесок у розвиток якого зробив саме З. Войцеховський[58].

У 1926–1930 рр. в Інституті допоміжних історичних дисциплін свою наукову кар'єру розпочав учень С. Закшевського, відомий повоєнний історик Станіслав Зайончковський[59]. Його наукові зацікавлення зосереджувалися на історії Польщі та Литви XIII–XIV ст. Базовим напрямом наукових студій ученого було Велике князівство Литовське. С. Зайончковський намагався віднайти витоки литовської держави, а також окреслити розташування литовських племен у VIII–X ст. Також учений розглянув еволюцію Великого князівства Литовського за часів правління Міндовґа, Ґедиміна, Ольґерда та Вітовта. Так, піднесення Литви за Міндовґа

---

[51] *Wojciechowski Z.* Momenty terytorialne organizacji grodowej w Polsce Piastowskiej / Zygmunt Wojciechowski // Studia nad historią prawa polskiego Lwów, 1924. T. 8. Zesz. 3. S. 63–175.

[52] *Grabski A. F.* Zygmunt Wojciechowski i historia macierzystych ziem Polski. S. 10.

[53] *Wojciechowski Z.* Polska nad Wisłą i Odra w X w. / Zygmunt Wojciechowski. Katowice, 1939.

[54] *Wojciechowski Z.* Mieszko I and Rise of the Polish State / Zygmunt Wojciechowski. Toruń; Gdynia, 1936.

[55] *Wojciechowski Z.* Polska nad Wisłą i Odra w X w. S. 10–11.

[56] *Wojciechowski Z.* Ze studiów nad organizacja państwa polskiego za Piastów / Zygmunt Wojciechowski. Lwów, 1924.

[57] *Wojciechowski Z.* W sprawie Regnum Poloniae za Władysława Łokietka / Zygmunt Wojciechowski. Lwów, 1924.

[58] Słownik historyków polskich / Koncepcja i opracowanie redakcyjne Maria Prosińska-Jackl. Warszawa, 1994. S. 561.

[59] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 704, арк. 45.

С. Зайончковський пояснював надзвичайно успішною внутрішньою та зовнішньою політикою правителя. Цьому безперечно сприяла християнізація Литовської держави, а також коронація Міндовґа у 1253 р.[60] По його смерті, через внутрішні політичні чвари та "сприяння" сусідів (особливо Тевтонського ордену), відбувся занепад Литви, який, як стверджував С. Зайончковський, тривав до 1316 р., коли престол посів Ґедимін (1316–1341)[61]. Саме його успішна зовнішня політика, у т. ч. приєднання Пскова та Вітебська, боротьба з Тевтонським орденом, конфедерація з Локетком (1325), а також вдало продумані кроки у внутрішній політиці (зокрема, припинення міжусобиць, запровадження прогресивного законодавства) і, як наслідок, зміцнення авторитету самого Ґедиміна, сприяли розвиткові Великого князівства Литовського.

У подальших наукових студіях С. Зайончковський побіжно висвітлив історію Литви аж до правління князя Вітовта (1392–1430), постаті якого присвятив окрему працю[62]. Вчений визначив основні напрями політичної діяльності князя: зміцнення держави і вдалу політику стосовно Польщі; ліквідацію Жемайтійської землі і включення її до складу Литовської держави[63]. Головне ж досягнення Вітовта, на його думку, полягало у тому, що він прямував до польсько-литовської єдності, яка згодом була успішно реалізована у формі Речі Посполитої[64].

Студії з історії Польщі С. Зайончковського стосувались головним чином епохи Владислава Локетка, зокрема його зовнішньої політики. В науковій розвідці "Владислав Локеток – відновник Польської держави" автор коротко окреслив стан роздробленості Польщі до початку правління Владислава Локетка, його претензії на краківський престол, боротьбу зі Священною Римською імперією та Тевтонським орденом[65]. Ця наукова розвідка, як і більшість праць міжвоєнних польських істориків, котрі висвітлювали постать Владислава Локетка, написана в апологетичному стилі.

Окрему розвідку С. Зайончковський присвятив відносинам Польського королівства з Тевтонським орденом[66] (на її основі у 1930 р. відбулася габілітація вченого з історії середніх віків[67]). У цій праці С. Зайончковський дослідив непрості

---

[60] *Zajączkowski S.* Dzieje Litwy pogańskej do 1316 r. / Stanisław Zajączkowski. Lwów, 1930. S. 11–22.

[61] Ibid. S. 33.

[62] *Zajączkowski S.* Witold Wielki Książę Litewski 1430–1930 / Stanisław Zajączkowski // Ateneum Wieleński. Wilno, 1930. T. 7. S. 455–468.

[63] *Zajączkowski S.* Studya nad dziejami Żmudzi wieku XIII i XIV / Stanisław Zajączkowski. Lwów, 1925. T. 3. Zesz. 2. S. 108.

[64] *Zajączkowski S.* Witold Wielki Książę Litewski... S. 467.

[65] *Zajączkowski S.* Władysław Łokietek odnowiciel państwa polskiego / Stanisław Zajączkowski. Lwów; Warszawa; Kraków, 1926.

[66] *Zajączkowski S.* Polska a Zakon Krzyżacki w ostatnich latach Władysława Łokietka / Stanisław Zajączkowski. Lwów, 1930. T. 6. Zesz. 2.

[67] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 704, арк. 34.

відносини між двома державами. Зокрема, розглянув дипломатичні та військові акції, які головним чином стосувалися Східного Помор'я, а також наміри Польщі мати вихід до Балтійського моря.

Студії із польсько-литовських відносин С. Зайончковський хронологічно розділив на три періоди: до, під час, і після правління Владислава Локетка. Автор охарактеризував ці періоди, відповідно, як етапи конфронтації, налагодження співпраці та спроб спільно та порізно віднайти своє місце у тогочасній Європі. Звісно, усі ці нелегкі процеси залежали від тогочасних державних інтересів Польщі та Литви, що призводило до численних конфліктів та війн.

С. Зайончковський розглянув причини зближення Польщі та Литви, численні акції взаємодопомоги, серед яких виокремив спільний похід на Пруссію 1329 р., відзначив роль Підляшшя у польсько-литовських відносинах. Всі вище описані процеси, на його думку, відбувалися при сильному впливі Польського королівства на Велике князівство Литовське[68]. Мусимо констатувати, що інколи наукові погляди С. Зайончковського були затьмарені патріотизмом, подекуди автор видавав бажане за дійсне. При цьому, як і його учитель, умів аргументувати свої (навіть помилкові) твердження та гіпотези.

Упродовж 1931–1935 рр. асистентом кафедри загальної історії середніх віків працював учень Францішека Буяка Станіслав Пазира (1904–1971). Коло його наукових зацікавлень охоплювало економічну історію Польщі, історію польських міст, демографію, історію книги тощо[69].

Медієвістичні студії С. Пазири зосереджувалися практично в єдиному векторі – на дослідженні територіального формування та ґенези Мазовецької землі. Цією проблемою учений займався упродовж всього життя, збирав матеріали з усіх теренів Польської держави, опрацював сотні документів у багатьох архівах. Логічним завершенням цих досліджень стала ґрунтовна монографія "Студії з історії міст на Мазовії від XII до початку XX ст."[70]. На момент публікації вона була єдиним збірним дослідженням з історії Мазовецької землі. У цій праці С. Пазира всебічно розглянув ґенезу мазовецьких міст: їхнє географічне розташування, етапи розвитку, отримання численних привілеїв, організаційні, економічні, правові аспекти, впровадження та розвиток німецького права, дослідив форми власності, міську організацію, повітове управління, судову систему.

У стінах Львівського університету розпочинав свою наукову кар'єру й учень професора Я. Птасьніка Болеслав Стахонь (1903–1961). У 1924–1928 рр. він працював асистентом кафедри загальної історії середніх віків. Під керівництвом

---

[68] *Zajączkowski S.* Przemierze polsko-litewskie 1325 r. Określenie problemu, jego literatura i źródła / Stanisław Zajączkowski // Ateneum Wieleńskie. Wilno, 1931. T. 9. Zesz. 7. S. 308.

[69] Słownik historyków polskich. S. 397.

[70] *Pazyra S.* Studja z dziejów miast na Mazowszu od XII do pocz. XX wieku / Stanisław Pazyra. Lwów, 1939.

Я. Птасьніка в 1926 р. здобув докторський ступінь[71]. Наукові інтереси Б. Стахоня зосереджувались на питаннях польсько-турецьких відносин у XV ст.[72]

Упродовж 1933–1939 рр. асистентом кафедри загальної історії середніх віків працював Ян Адольф Кропп[73]. У своїх наукових студіях головну увагу він зосередив на етнографічному вивченні Покуття у XV–XIX ст. Також історію Покуття досліджував асистент кафедри загальної історії середніх віків (1936–1937) Адам Урсель[74].

У 1925–1933 рр. асистентом, а з 1931 р. доцентом працювала учениця Я. Птасьніка Луція Харевічова (1897–1943)[75]. Діапазон її наукових зацікавлень, головним чином, охоплював економічні та культурні процеси в історії Львова XV–XVI ст. Окрім цього, Л. Харевічова досліджувала розвиток міст та роль жінки на теренах Польщі в епоху Середньовіччя.

У вивченні історії Львова, його політичного, економічного та культурного життя Л. Харевічова досягла блискучих результатів. На основі архівних матеріалів, віднайдених в архівах Польщі, Австрії та Німеччини, вивчення історіографічного доробку свої колег, а також напрацювань інженерів, економістів, географів, топографів вона зуміла докладно дослідити середньовічну львівську урбаністику.

Л. Харевічова також провела ґрунтовну роботу із дослідження середньовічного водопостачання та водовідведення у Львові XVI ст.[76], створивши відповідні топографічні карти, при цьому дала докладні коментарі до кожної з них, ставши першопрохідцем у цьому напрямі львівської урбаністики. Унікальні також її праці про львівську книгу доби Середньовіччя (у них дослідниця розглянула не тільки історію книги у Львові, але й відзначила метод її виготовлення та збереження)[77].

Одним з аспектів, які досліджувала Л. Харевічова, були студії із середньовічної торгівлі. У своїй праці "Торгівля середньовічного Львова"[78] дослідниця ґрунтовно висвітлила внутрішньо-торгівельні відносини міста у XVI ст., зокрема відтворила організацію, розташування та діяльність місць продажу продовольчих та промислових товарів, проаналізувала роботу середньовічних ярмарків, подала статистичні відомості про торговий персонал, охарактеризувала діяльність транспорту та складів. У царині зовнішньоторговельних відносин Львова у XV–XVI ст. Л. Харевічова проаналізувала взаємини Львова з містами Туреччини, Волощини, Києвом,

[71] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1806, арк. 5.
[72] Słownik historyków polskich. S. 490
[73] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 977, арк. 2.
[74] ДАЛО, ф. 26, оп. 5, спр. 1930, арк. 10.
[75] ДАЛО, ф. 26, оп. 1, спр. 197, арк. 16; оп. 5, спр. 1980, арк. 17, 36, 81.
[76] *Charewiczowa Ł.* Wodociągi starego Lwowa / Łucja Charewiczowa. Lwów, 1934.
[77] *Charewiczowa Ł.* Książki w dawnem Lwowie / Łucja Charewiczowa. Lwów, 1930.
[78] *Charewiczowa Ł.*Handel średniowiecznego Lwowa / Łucja Charewiczowa. Lwów, 1925.

Учасники семінару Яна Птасьніка. У центрі: Ян Птасьнік, праворуч від нього – Луція Харевічова (1929)

Краковом, Познанню, Вроцлавом, Нюрнберґом та Ганзою. Учена дослідила численні нормативні документи, а також подала інформацію про торговельні шляхи, які з'єднували згадані території[79]. Продовжуючи цей напрям студій у праці "Господарські обмеження схизматичних націй і євреїв у Львові в XV і XVI ст.", Л. Харевічова охарактеризувала устрій, організацію, правові відносини та діяльність руських, вірменських та єврейських купців, які проживали у Львові у XV та XVI ст.[80]

Становище та роль жінки, її вплив на історичний розвиток середньовічної Польщі були одним з напрямів наукових студій Л. Харевічової. Свої напрацювання у цій галузі дослідниця втілила в монографії "Жінка в давній Польщі"[81]. Авторка дослідила походження слова "жінка", яке за її твердженням, увійшло у вжиток з XIV ст.[82] До цього жіноцтво називали "наречена", "жена" або ж "жона". Вперше слово "жінка", за твердженням Л. Харевічової, згадується у хроніці Мартина Бєльського у 1586 р. Дослідниця подала докладний опис сімейного та суспільного становища жінок різних національностей, які проживали на території Польщі у XVI ст., зокрема полячок, єврейок, вірменок, німкень та русинок; висвітлила життєвий шлях найвидатніших представниць жіноцтва Польського королівства та Речі Посполитої, у т. ч. Ядвіґи Шльонської, Анни Освєнцімни, Барбари Радзивилівни, Анни Яґеллонської та інших[83].

Упродовж 1924–1939 рр. в Інституті допоміжних історичних наук працював Кароль Малечинський (1897–1968). Після габілітації він отримав посаду приват-доцента і, де-факто, очолив інститут. У 1939 р. за визначні досягнення на науковій і педагогічній ниві йому надано звання професора[84]. Наукові студії К. Малечинського присвячені, головним чином, середньовічній польській дипломатиці. Також учений займався дослідженнями в галузі палеографії, хронології та історії торгівлі в Польщі XI–XVI ст.

Суттєвих наукових здобутків К. Малечинський досяг у галузі середньовічного польського документознавства, зокрема історії створення окремих документів та виявлення фальсифікатів. У праці "Становище документа в польському приватному праві і судовому процесі до половини XIII ст."[85] К. Малечинський розглянув розвиток польської канцеляристки у період її зародження. Учений проаналізував правове становище тогочасних писарських шкіл, методи написання документів, їхні палеографічні особливості (розглянув, з чого виготовляли

[79] *Charewiczowa Ł.* Handel średniowiecznego Lwowa. S. 3–64, 71–82, 90–156.

[80] *Charewiczowa Ł.* Ograniczenia gospodarcze nacyi chizmatyckich i żydów we Lwowie XV i XVI wieku / Łucja Charewiczowa // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1925. R. 39. S. 77–92, 101–118.

[81] *Charewiczowa Ł.* Kobieta w dawnej Polsce / Łucja Charewiczowa. Lwów, 1938.

[82] Ibid. S. 16.

[83] Ibid. S. 7–105.

[84] ДАЛО, ф. 26, оп. 7, спр. 1616, арк. 3, 4.

[85] *Maleczyński K.* Stanowisko dokumentu w polskim prawie prywatnem i przewodzie sądowym do połowy XIII w. / Karol Maleczyński // Studja nad historją prawa polskiego. Lwów, 1935. T. 14. Zesz. 4.

середньовічні документи, якими чорнилами вони писалися тощо). Іншою працею з цього ж циклу стало дослідження про середньовічні польські писарські школи середини XII ст. "Про вплив писарської Леодійської школи на написання Лекнянських документів з 1153 р."[86]. У ній автор, за допомогою палеографічного аналізу тогочасних документів, охарактеризував стан польського письма XII ст. Зокрема, вчений провів паралелі між двома польськими монастирями, де містилися писарські школи, відзначив вплив Леодійської писарської школи на Лекнянську[87]. У 1936 р. опубліковано ще одну працю К. Малечинського з цього ж циклу – "В справі автентичності документів Міндовґа з 1253–1261 років"[88]. У ній автор розглянув десять документів (дарчі, привілеї та грамоти) литовського князя Міндовґа стосовно їхньої історичної достовірності. Він дійшов висновку, що чотири з них (документи з 1253, 1254, 1255 і 1259 рр.) – фальсифікати[89]. З виходом цієї праці розпочалася дискусія між К. Малечинським та Владиславом Семковичем. Останній критикував автора за недостатнє методологічне обґрунтування своїх висновків. Зокрема, характеризуючи К. Малечинського як дослідника, В. Семкович називав його "рухливим і спостережливим істориком, але не завжди точним у висновках, що базуються на результатах палеографічного аналізу"[90].

Іншим вектором наукових студій К. Малечинського було дослідження діяльності львівських міських та земських урядовців у 1352–1783 рр.[91] Присвячена цій темі наукова розвідка є статистичним зведенням, у якому скрупульозно проаналізовано хронологію й географію прав та обов'язків старост, підстарост, воєвод, каштелянів та інших урядовців. Ця унікальна за своїм характером праця ґрунтується на вивченні численних документів з архівів та урядових інстанцій з усієї Галичини та з-за її меж[92].

Важливе місце займали праці К. Малечинського про торгівлю Польщі у XI–XIII ст. Ці дослідження отримали завершену форму у вигляді монографії "Найдавніші ярмарки в Польщі і їхнє відношення до міст перед колонізацією на німецькому праві"[93]. У ній учений висвітлив ґенезу середньовічної торгівлі, а також вплив останньої на розвиток польських міст та сіл. Поштовх до бурхливого

---

[86] *Maleczyński K.* O wpływie pisarskiej leodyjckiej szkoły na dukt. dokumentów Łeknańskich z. r. 1153 / Karol Maleczyński. Lwów, 1930.

[87] Ibid. S. 4–18, 27–42.

[88] *Maleczyński K.* W sprawie autentyczności dokumentów Mendowga z lat 1253–1261 / Karol Maleczyński. Wilno, 1936.

[89] Ibid. S. 52–54.

[90] *Semkowicz W.* Nauki pomocnicze historii / Władysław Semkowicz // Kwartalnik Historyczny. Lwów, 1936. R. 51. Zesz. 1–2. S. 230–247.

[91] *Maleczyński K.* Urzędnicy grodzcy i ziemscy lwowscy w latach 1352–1783 / Karol Maleczyński. Lwów, 1939.

[92] Ibid. S. 5–21.

[93] *Maleczyński K.* Najstarsze targi w Polsce i stosunek ich do miast przed kolonizacya na prawie niemieckiem / Karol Maleczyński. Lwów, 1926.

торгового розвитку Польщі у XII ст., за твердженням К. Малечинського, спричинила вдала адаптація німецького колонізаційного права до середньовічного польського господарства[94].

Наукову кар'єру в Інституті допоміжних історичних наук розпочинав й один із найталановитіших польських істориків Мар'ян Гайсіг. У 1938 р., в першому номері спеціального видання "Праці Інституту допоміжних історичних наук Університету Яна Казимира" (метою якого було сприяння публікаціям розвідок тогочасних молодих науковців) вийшло дослідження М. Гайсіґа "Шляхетська середньовічна сфрагістика в світлі львівських архівів"[95]. У цій праці, написаній на основі архівних матеріалів, автор висвітлив сфрагістичні традиції понад вісімдесяти польських шляхетських родів, подав статистичні відомості й коротку біографію по кожному з них, а також створив докладні геральдичні таблиці (165 гербів)[96].

Як бачимо, у медієвістичних студіях на кафедрі загальної історії середніх віків Львівського університету та в Інституті допоміжних історичних наук, який функціонував при ній, провідне місце займало дослідження історії міст, їхньої матеріальної та духовної культури. Найвагоміших успіхів у цій сфері досяг професор Я. Птасьнік, який зумів сформувати свою історичну школу. Саме Я. Птасьніку та його учням судилось піднести розвиток львівської міжвоєнної медієвістики на якісно новий рівень. Наступник Я. Птасьніка Т. Е. Модельський зробив суттєвий внесок у розвиток історичної регіоналістики, топоніміки, ономастики та сфрагістики.

MEDIEVAL RESEARCHES AS A MAIN DIRECTION OF HISTORICAL STUDIES IN CHAIR GENERAL HISTORY OF MIDDLE AGES AND INSTITUTE OF AUXILIARY HISTORICAL SCIENCES OF LVIV UNIVESRSITY (1919–1939)

Pavlo YUREYKO
The Ivan Franko National University of Lviv
The Educational-methodical laboratory of the Faculty of History
1 Universytetska Str., Lviv 79000, Ukraine

The article analyzes the scientific researchers in the branch of historical medieval studies that investigated the employers of General History of the Middle Ages and the establishment of auxiliary historical sciences of philosophy (humanities) Faculties of the University in the interwar period. It was found that

[94] *Maleczyński K.* Najstarsze targi w Polsce... S. 80.

[95] *Haisig M.* Sfragistyka szlachecka doby średniowiecza w świetle archiwaliów lwowskich / Marjan Haisig // Prace Zakładu Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Jana Kazimierza. Lwów, 1939. T. I. Zesz. 1.

[96] Ibid. S. 62–76.

a prominent place in the history department took the study of cities, their material and spiritual culture. Leading experts in the branch of medieval material and spiritual culture was Professor Jan Ptasnik, who managed to create their historic school. J. Ptasnik and his disciples, destined to bring the development of the interwar Lviv medieval studies to a new level. Succeeded by J. Ptasnik Teofil Emil Modelsky made a significant contribution to the history of regions, place names, onomastics and sphragistics. A brilliant scientist, but had no talent to organizing work, and not able to create their own scientific school.

Key words: Lviv University, medieval history, Chair of general history of Middle Ages, Institute of auxiliary historical sciences, scientific school, medieval era.

МЕДИЕВИСТИКА КАК ОСНОВНОЙ КОМПОНЕНТ ИСТОРИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ КАФЕДРЫ ОБЩЕЙ ИСТОРИИ СРЕДНИХ ВЕКОВ И ИНСТИТУТА ВСПОМОГАТЕЛЬНЫХ ИСТОРИЧЕСКИХ НАУК ЛЬВОВСКОГО УНИВЕРСИТЕТА (1919–1939)

Павел ЮРЕЙКО
Львовский национальный университет имени Ивана Франко
учебно-методическая лаборатория исторического факультета
ул. Университетская 1, Львов 79000, Украина

Проанализировано научные исследования в области исторической медиевистики, которые проводили сотрудники кафедры общей истории средних веков и Института вспомогательных исторических наук на философском (гуманитарном) факультете Львовского университета в междувоенный период. Выяснено, что главное место в деятельности кафедры занимало исследование истории городов, их материальной и духовной культуры. Ведущим специалистом в этой области был профессор Ян Птасьник, который сумел создать свою историческую школу. Именно Я. Птасьнику и его ученикам было суждено поднять развитие львовской междувоенной медиевистики на новый качественный уровень. Преемник Я. Птасьника – Теофиль Эмиль Модельский сделал существенный вклад в развитие исторической регионалистики, топонимики, ономастики и сфрагистики.

Ключевые слова: Львовский университет, историческая медиевистика, кафедра всеобщей истории средних веков, Институт вспомогательных исторических наук, научная школа, средневековая эпоха.

Стаття надійшла до редколегії 04.02.2014
Прийнята до друку 05.03.2014